



اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی یزد

Yazd Chamber of Commerce,
Industries, Mines and Agriculture

ثر جهان

تاب آوری در آتش (با الهام از تجربه اوکراین) از منظر اجتماعی

مرکز پژوهش‌های اقتصادی اتاق بازرگانی یزد

بهار ۱۴۰۴



اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی یزد
مرکز پژوهش‌های اقتصادی

عنوان گزارش

تاب‌آوری در آتش (با الهام از تجربه اوکراین) - از منظر اجتماعی

علاقه‌مندان می‌توانند از طریق پست الکترونیک زیر نظرات خود را به
مرکز پژوهش‌های اقتصادی اتاق بازرگانی یزد منعکس نمایند.

res.center@yazdccima.com

آدرس: یزد، بلوار ۱۷ شهریور، روبروی ۵۲ متری امام شهر

کدپستی: ۸۹۱۶۹۵۹۱۱

وبسایت: www.yazdccima.com

تلفن: ۰۳۵۳۷۲۴۵۴۹۱





فهرست

خلاصه مدیریتی

- ۵
۶
۷
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱. تاب‌آوری در آتش (با الهام از تجربه اوکراین) - از منظر اجتماعی
- ۱-۱. تاب‌آوری: فراتر از بقا تا دگرگونی تطبیقی
- ۲-۱. مقاومت: فراتر از دفاع نظامی
- ۳-۱. مسئولیت: بازاندیشی وظیفه مدنی در زمان جنگ
۲. جمع‌بندی و خلاصه سیاستی
۳. منبع



خلاصه مدیریتی

تجربه اوکراین نشان می‌دهد که تاب‌آوری در شرایط جنگی، فقط محصول قدرت دولت نیست؛ بلکه حاصل هم‌افزایی دولت، بخش خصوصی، جامعه مدنی و مشارکت فعال مردم است. در چنین شرایطی، بازآفرینی هویت جمعی، نوآوری مدنی و روایت مشترک، به تقویت مقاومت و عبور از بحران کمک می‌کند.

سه محور کلیدی که مورد توجه است عبارت است از:

۱. تاب‌آوری نهادی: استمرار خدمات دولت، امنیت، آموزش، و اقتصاد حتی در بحران؛ این امر مستلزم تقویت ساختارها، شفافیت، و تمرکززدایی هوشمند است.
۲. تاب‌آوری اجتماعی-فرهنگی: تحکیم هویت و انسجام اجتماعی، ترویج امید و سلامت روان، و کاهش شکاف‌های قومی، منطقه‌ای یا اجتماعی.
۳. عاملیت و بسیج جامعه: سازماندهی مردم، حمایت هدفمند از سمن‌ها و فعالان اقتصادی/اجتماعی، و تبدیل کنش‌های داوطلبانه به برنامه‌های پایدار.

توصیه‌های کاربردی (با اولویت برای استان یزد/کشور)

- ◀ تقویت سرمایه اجتماعی و اعتماد با شفافیت، مشارکت واقعی و ارتباط دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی؛
 - ◀ بازتعریف اختیارات دستگاه‌ها و واگذاری مسئولیت به سطوح محلی و تشکل‌های اقتصادی؛
 - ◀ ترغیب رسانه‌های بومی و نخبگان محلی به تولید روایت‌های امید
 - ◀ حمایت مستمر از نوآوری‌های مردمی و اجتماعی و سر و سامان بخشیدن به فعالیت‌های داوطلبانه؛
 - ◀ سرمایه‌گذاری روی سلامت روان، آموزش تاب‌آوری، و حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر؛
 - ◀ ایجاد شبکه همکاری با استان‌ها و کشورهای موفق در مدیریت تاب‌آوری و انتقال تجربه.
- «آینده‌ی پایدار استان یزد/کشور در گرو مشارکت فعال همه بازیگران (دولت، بخش خصوصی، جامعه مدنی) و تکیه بر ظرفیت‌های بومی و نوآوری اجتماعی است. تجربه اوکراین نشان داد، جوامعی که تاب‌آوری، اعتماد و همدلی را محور قرار می‌دهند، حتی در بحران‌های سهمگین نیز می‌درخشند».



۱. تاب‌آوری در آتش (با الهام از تجربه اوکراین) - از منظر اجتماعی

تجاوز روسیه به اوکراین که آغاز آن به سال ۲۰۱۴ بازمی‌گردد و در فوریه ۲۰۲۲ به جنگی تمام‌عیار انجامید، نه تنها نقطه عطفی در تاریخ معاصر جهان و اروپا به‌شمار می‌رود، بلکه به عنوان «آزمایشگاهی بی‌سابقه» برای مطالعات اجتماعی نیز مورد توجه قرار گرفته است. این جنگ با برجای گذاشتن هزینه‌های انسانی سنگین، تخریب گسترده زیرساخت‌ها و آوارگی میلیون‌ها نفر، پیامدهای قابل توجهی بر اقتصاد، جمعیت، سیاست، محیط زیست، ساختارهای اجتماعی، فرهنگ و روان جمعی بر جای گذاشته است. این رخداد، بینش‌های ارزشمندی در زمینه نحوه واکنش و حفظ تاب‌آوری جامعه در شرایط تهدیدات وجودی ارائه می‌دهد.

با این حال، ضروری است میان پویایی‌های تاب‌آوری ملی در انواع مختلف جنگ، تمایز قائل شویم. پژوهشگران، تفاوت مهمی میان جنگ‌های تهاجمی - که با هدف فتح سرزمین یا تحقق اهداف ایدئولوژیک آغاز می‌شوند - و جنگ‌های تدافعی - که طی آن جوامع برای حفاظت از حاکمیت، هویت ملی و دولت دموکراتیک خود بسیج می‌شوند - قائل هستند. علاوه بر این، پویایی‌های تاب‌آوری در «جنگ‌های تمام‌عیار» - که مرز میان اهداف نظامی و غیرنظامی را کم‌رنگ می‌کنند - با «جنگ‌های محدود» - که از نظر هدف، گستره و شدت محدودیتی دارند و نیازمند بسیج کامل جامعه نیستند - نیز تفاوت دارد.

در جنگ‌های تهاجمی، تاب‌آوری معمولاً به حفظ مشروعیت داخلی، سرکوب مخالفان و اطمینان از استمرار پشتیبانی لجستیکی برای تداوم جنگ‌های فرسایشی مربوط می‌شود. در مقابل، در جنگ‌های تدافعی، تاب‌آوری بیشتر بر وحدت ملی، مشارکت عمومی و توانایی جامعه در مقابله با تهدید وجودی استوار است.

تجربه اوکراین، بازتاب‌دهنده ترکیبی منحصر به فرد از عوامل تاب‌آوری در بستر یک جنگ تدافعی با هدف حفظ استقلال کشور است. برخلاف جنگ‌های تهاجمی که در آن‌ها نهادهای دولتی نقش اصلی را در حفظ و پیشبرد اهداف نظامی ایفا می‌کنند، در جنگ‌های تدافعی شاهد افزایش قابل توجه فعالیت‌های مردمی، شکل‌گیری شبکه‌های همبستگی افقی و مشارکت گسترده تمامی اقشار جامعه هستیم.

این تفاوت بنیادین نشان می‌دهد که تجربه اوکراین فرصت بی‌همتایی برای تحلیل تاب‌آوری فراتر از پایداری نظامی مبتنی بر دولت فراهم می‌کند. در چنین شرایطی، نقش جامعه مدنی، حکمرانی منعطف و مقاومت فرهنگی در حفظ اراده جمعی و تداوم مبارزه برای صیانت از حاکمیت و هویت ملی، بیش از پیش برجسته و تعیین‌کننده است. در این زمینه پرسش‌هایی مطرح می‌شود که باید به دنبال جواب برای آنها بود:

۱. چه عواملی موجب می‌شود یک جامعه در برابر تهاجم نظامی طولانی‌مدت از تاب‌آوری لازم برخوردار باشد؟
 ۲. افراد، جوامع و نهادها چگونه می‌توانند مقاومت را استمرار بخشیده و خود را در شرایط بحرانی تطبیق دهند؟
 ۳. جنگ چگونه تعاریف مسئولیت مدنی و هویت ملی را دگرگون می‌سازد؟
- این پرسش‌ها پیامدهای عملی برای ثبات نهادهای دموکراتیک، نوع مشارکت مدنی و میزان تاب‌آوری جوامعی دارند که با چالش‌هایی چون افزایش بی‌ثباتی جهانی، احیای نظام‌های اقتدارگرا و بروز جنگ‌های نامتقارن روبرو هستند.

سه محور تحلیلی مرتبط—تاب‌آوری، مقاومت و مسئولیت—به عنوان ابزاری کلیدی برای بررسی تحولات انسجام اجتماعی، ظرفیت نهادی و هم‌راستایی‌های ژئوپلیتیک در دوران جنگ‌های تدافعی مطرح می‌شوند. تحلیل عمیق این

ابعاد، نه تنها به فهم بهتر تجربه اوکراین منجر می‌شود، بلکه افق‌های تطبیقی ارزشمندی برای درک چگونگی پایداری و مقاومت دموکراسی‌ها در برابر تجاوزات خارجی و همچنین حفظ ارزش‌ها و ماندگاری بلندمدت آن‌ها ارائه می‌دهد.

۱-۱. تاب‌آوری: فراتر از بقا تا دگرگونی تطبیقی

امروزه تاب‌آوری به یکی از چارچوب‌های اصلی برای درک نحوه واکنش جوامع به بحران‌ها، جذب تکان‌ها و حفظ ساختارها و هویت‌های بنیادی تبدیل شده است. این تحول، نشان‌دهنده افزایش آگاهی نسبت به شکنندگی جوامع در عصر بی‌ثباتی ژئوپلیتیک است. تاب‌آوری صرفاً به معنای پایداری منفعلانه در برابر شوک‌های بیرونی نیست؛ بلکه فرایندی پویا و فعال است که تطبیق مستمر برای جلوگیری از فروپاشی نهادها و ساختارهای اجتماعی را در بر می‌گیرد و هم‌زمان با ترویج نوآوری، تقویت بسیج مدنی و افزایش انسجام اجتماعی در مواجهه با ناآرامی‌ها همراه است. جوامع تاب‌آور، نه تنها توان تحمل بحران‌ها را دارند، بلکه در مسیر عبور از چالش‌ها، خود را بازآفرینی می‌کنند و به سطوح بالاتری از کارآمدی و نوآوری دست می‌یابند.

تاب‌آوری چگونه در جوامع تحت فشار شکل می‌گیرد؟

بوچارد (۲۰۱۳) مفهوم تاب‌آوری را در سه الگوی پویا برای پاسخ‌های تاب‌آورانه برمی‌شمارد:

الف) تاب‌آوری به مثابه مقاومت - مقابله موفق با شوک‌های بیرونی و بازگشت به وضعیت پیش از بحران؛

ب) تاب‌آوری به مثابه تطبیق - انطباق با شرایط جدید از طریق سازش و مذاکره؛

ج) تاب‌آوری به مثابه نوآوری و دگرگونی - تبدیل بحران به فرصتی برای نوآوری و توسعه نهادی و اجتماعی.

هر سه نوع تاب‌آوری در تجربه اوکراین طی دوران جنگ مشاهده می‌شود، یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که صرفاً برخورداری از نهادهای قدرتمند برای تاب‌آوری کافی نیست. بطوریکه پژوهشگران بر اهمیت تعامل میان پایداری نهادی و تطبیق‌پذیری انسانی تأکید کرده‌اند. تاب‌آوری صرفاً واکنشی غریزی به بحران نیست، بلکه فرایندی فعال و تکاملی است که طی آن دولت‌ها، جوامع و افراد به تدریج سازوکارهایی را برای مقاومت در برابر شرایط دشوار ایجاد و نهادینه می‌کنند.

جامعه مدنی پویا و مسئولیت‌پذیر که از مشارکت گسترده شهروندان بهره‌مند است، به ساختارهای رسمی حیات می‌بخشد و بافت اجتماعی را حفظ می‌کند. مطالعات تجربی نیز بر نقش «اعتماد اجتماعی»، «کنشگری جمعی» و «مشارکت مدنی» در تقویت تاب‌آوری تأکید دارند. جوامعی که از سطوح بالای ارزش‌های بیان خود و اعتماد بین‌فردی برخوردارند، بهتر می‌توانند با تهدیدات خارجی مقابله کنند؛ چرا که این عوامل فرهنگی موجب تقویت اقدام جمعی، همبستگی اجتماعی و انطباق نهادی می‌شوند.

تاب‌آوری، ویژگی‌ای ایستا نیست، بلکه فرایندی پویا برای بازتعریف هویت، کارکرد نهادها و شیوه‌های اجتماعی در مواجهه با چالش‌های استثنایی به‌شمار می‌آید. با آن که ظهور تاب‌آوری در هر بستر و موقعیت، ویژگی‌های متفاوتی دارد، منطق بنیادی آن را می‌توان در سه بعد کلیدی خلاصه کرد که میزان اثربخشی و شکل‌گیری تاب‌آوری را تعیین می‌کنند:



جدول (۱) ابعاد تاب‌آوری

ردیف	نوع تاب‌آوری	ویژگی
۱	تاب‌آوری نهادی	قابلیت نهادها برای ادامه فعالیت مؤثر، حتی در شرایط اختلالات شدید. در موقعیت‌های جنگی، این موضوع شامل توانایی دولت در هماهنگی عملیات نظامی، تداوم کارکرد اقتصادی، حفظ انسجام اجتماعی، ارائه خدمات حیاتی عمومی و استمرار اطلاع‌رسانی است.
۲	تاب‌آوری اجتماعی-فرهنگی	توانمندی جامعه برای حفظ هویت ملی و مدنی، پایداری به ارزش‌های آزادی فردی و استقلال ملی، تقویت همبستگی اجتماعی و تاب‌آوری روانی در برابر نااطمینانی و تهدیدات وجودی.
۳	کنشگری و بسیج مدنی	توانایی افراد و گروه‌های اجتماعی برای سازماندهی، انطباق و نوآوری از طریق ابتکارات اجتماعی، جنبش‌های داوطلبانه و مشارکت فعال مردمی در شرایط بحران.

تجربه‌هایی مثل جنگ اوکراین نشان داده که برای تاب‌آوری قوی فقط داشتن دولت و سازمان‌های قوی کافی نیست؛ همکاری مردم عادی، اعتماد اجتماعی و حضور فعال جامعه هم نقش اصلی دارد. در نهایت، تاب‌آوری یعنی این که مردم و مسئولان، با همکاری و تلاش، از بحران‌ها عبور کنند، هویت و ساختارهای جامعه را حفظ کنند و حتی قوی‌تر از قبل شوند.

۲-۱. مقاومت: فراتر از دفاع نظامی

در حالی که تاب‌آوری بر توانایی جامعه برای تحمل و تطبیق تأکید دارد، مقاومت فرآیندی فعال و پویا است. این فرآیند - چه به صورت متمرکز یا غیرمتمرکز، خشونت‌آمیز یا مسالمت‌آمیز، فوری یا بلندمدت - به معنای مقابله جامعه با تهاجم بیرونی است. جنبش‌های مقاومت، به‌ویژه در زمینه مبارزات ضد استعماری و جنبش‌های آزادی‌بخش، همواره مورد توجه ادبیات تاریخی، سیاسی و جامعه‌شناسی قرار داشته‌اند.

ردیف	نوع مقاومت	ویژگی
۱	بسیج جامعه مدنی	سازمان‌های غیردولتی، گروه‌های مردمی، شبکه‌های فعالان و گردان‌های داوطلب نقش محوری در سازماندهی مقاومت ایفا کرده‌اند.
۲	رسانه و اطلاعات	اوکراین از دیپلماسی دیجیتال، کارزارهای رسانه‌های اجتماعی و مقابله با تبلیغات برای جلب حمایت بین‌المللی و مقابله با اطلاعات نادرست روسیه به طور مؤثر بهره برده است.
۳	حمایت اوکراینی‌های خارج از کشور	جوامع اوکراینی خارج از کشور با پشتیبانی مالی، لابی‌گری، مشارکت دیپلماتیک و ارسال کمک‌های انسان‌دوستانه به تلاش‌های مقاومت یاری رسانده‌اند.
۴	مقاومت فرهنگی	سیاست‌های زبانی، روایت‌های تاریخی و فعالیت‌های هنری به عرصه‌هایی کلیدی برای تثبیت هویت اوکراینی در برابر نواستعمارگرایی روسیه تبدیل شده‌اند.
۵	حمایت بین‌المللی	ائتلاف‌ها و شراکت‌های بین‌المللی نقشی اساسی در تقویت مقاومت اوکراین داشته‌اند. حمایت دیپلماتیک، کمک نظامی، اعمال تحریم‌های اقتصادی علیه متجاوز و ارائه کمک‌های بشردوستانه از سوی دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی، نه تنها منابع حیاتی تأمین کرده، بلکه مشروعیت بین‌المللی مبارزه اوکراین را نیز تقویت نموده است. افزون بر این، اقدامات حقوقی بین‌المللی، از جمله پیگیری پرونده‌ها در دیوان بین‌المللی دادگستری و دیوان کیفری بین‌المللی، جنبه جهانی به مقاومت اوکراین بخشیده و بر اهمیت حقوق بین‌الملل و حمایت از حقوق بشر در مقابله با تجاوز تأکید داشته است.

در جنگ اوکراین، مقاومت مردم فقط به جنگیدن محدود نشد، بلکه به شکل‌های مختلفی خودش را نشان داد؛ مثل همکاری و کمک داوطلبانه مردم، استفاده از رسانه‌ها برای مقابله با شایعات و جلب حمایت جهانی، پشتیبانی مالی و معنوی مهاجران، تقویت هویت ملی از راه فرهنگ و هنر، و دریافت کمک‌های سیاسی و نظامی از کشورهای مختلف. مجموعه این اقدامات باعث شد مقاومت اوکراین قوی‌تر و گسترده‌تر شود.

۳-۱. مسئولیت: بازاندیشی وظیفه مدنی در زمان جنگ

سومین مفهوم کلیدی، یعنی مسئولیت، به بررسی چگونگی بازتعریف وظیفه مدنی، تصمیم‌گیری اخلاقی و مسئولیت اجتماعی در شرایط جنگ می‌پردازد. جنگ، افراد و جوامع را با معضلات اخلاقی روبرو می‌کند، تعهدات جمعی را باز معنا می‌بخشد و آنان را به پذیرش نقش‌های جدید در دفاع ملی، حکمرانی محلی و ارائه کمک‌های انسانی وادار می‌سازد.

پژوهشگران نشان می‌دهند که ساختارهای حکمرانی غیرمتمرکز، زمینه توانمندسازی مسئولان محلی را برای مواجهه با تهدیدات امنیتی، هماهنگی کمک‌های انسانی و تداوم خدمات عمومی اساسی فراهم کرده‌اند. این یافته‌ها گواه آن است که تاب‌آوری و مقاومت، صرفاً پروژه‌هایی ملی نیستند؛ بلکه به‌عنوان فرآیندهایی مسئولانه در سطح محلی، با هدایت رهبران شهری و مشارکت مردمی تحقق می‌یابند. توجه عمومی به دفاع از میهن، یکی از مؤلفه‌های اساسی تاب‌آوری محسوب می‌شود. در پژوهشی نشان داده شده است که نگرش‌های پیش از جنگ در میان اوکراینی‌ها حاکی از تعهد بالایی آنان به دفاع از کشور بوده است؛ موضوعی که پس از تهاجم تمام‌عیار روسیه، به بسیج گسترده مردمی انجامید. این تعهد به دفاع، بیانگر سطح بالایی وظیفه مدنی، هویت ملی و مسئولیت جمعی است و هر دو نوع مقاومت نظامی و غیرخشونت‌آمیز را تقویت می‌کند. مقاومت مدنی و کنشگری مسالمت‌آمیز نیز از اجزای کلیدی واکنش جامعه اوکراین به جنگ بوده‌اند.

در مجموع، این بخش نشان می‌دهد که تاب‌آوری اوکراین نتیجه هم‌افزایی منحصربه‌فرد میان تطبیق نهادی (تاب‌آوری)، استحکام هویت ملی (مقاومت) و بسیج مدنی (مسئولیت) است. با این وجود، برخی آسیب‌پذیری‌ها نیز قابل شناسایی است:

- ◀ در سطح نهادی، تاب‌آوری به تعادل میان کارآمدی ساختارهای بالا دستی و انعطاف‌پذیری سطح پایین وابسته است.
 - ◀ در سطح فرهنگی، تقویت هویت ملی باید به گونه‌ای فراگیر دنبال شود تا از قطبی شدن منطقه‌ای جلوگیری گردد.
 - ◀ در سطح عاملیت، مشارکت داوطلبانه جامعه باید از الگوی بحران‌محور به الگویی نهادمند و پایدار گذار کند.
- در هر دو مرحله تاب‌آوری زمان جنگ و بازسازی پس از آن، حمایت‌های خارجی، همبستگی، همکاری‌های بین‌المللی و تبادل تجارب موفق، نقشی اساسی ایفا می‌کند. با این حال، تاب‌آوری صرفاً حاصل کمک‌های بیرونی نیست؛ بلکه ریشه در کنش‌گری فعال، مشارکت مدنی و نوآوری اجتماعی دارد. جوامعی که با بحران‌های وجودی مواجه می‌شوند، در انزوا عمل نمی‌کنند. بقای آن‌ها و موفقیت روند بازسازی، وابسته به شبکه‌های فراملی حمایت، اشتراک دانش، راهبردهای تطبیقی و همچنین عاملیتی است که جامعه برای بازپس‌گیری سرنوشت خود به نمایش می‌گذارد.

تجربه اوکراین نشان می‌دهد:

- ◀ تعهد بالایی مردم به دفاع از کشور و نقش مؤلفه‌های هویت ملی و وظیفه جمعی منجر به بسیج وسیع و افزایش تاب‌آوری شد و هم مقاومت نظامی و هم مقاومت غیرخشونت‌آمیز را تقویت کرد.
- ◀ بازسازی و تاب‌آوری نتیجه هم‌افزایی میان سازگاری نهادی، استحکام هویت ملی و مشارکت مدنی است.
- ◀ در نهایت، تاب‌آوری پایدار نه فقط وابسته به کمک‌های خارجی، بلکه متکی بر عاملیت اجتماعی، نوآوری و شبکه‌های ارتباطات فراملی است. موفقیت جوامع در بحران‌ها به کنش‌گری فعال افراد و پیوندهای حمایتی درون و بیرون کشور بستگی دارد.

۲. جمع‌بندی و خلاصه سیاستی

درس‌هایی از تجربه اوکراین برای تاب‌آوری در آتش در شرایط بحران

۱. مفهوم و ابعاد تاب‌آوری

تاب‌آوری صرفاً به معنای بقا یا بازگشت به وضعیت پیشین نیست؛ بلکه شامل تطبیق، نوآوری و رشد در سایه بحران‌هاست. سه بعد اصلی تاب‌آوری عبارت‌اند از:

الف) تاب‌آوری نهادی: تداوم عملکرد نهادهای کلیدی مانند دولت، آموزش، امنیت و خدمات عمومی حتی در شرایط اختلال شدید

ب) تاب‌آوری اجتماعی-فرهنگی: تقویت هویت ملی یا محلی، انسجام اجتماعی و ارتقای امید، اعتماد و سلامت روان

ج) عاملیت مدنی و بسیج شهروندان: خودسازماندهی، نوآوری اجتماعی و مشارکت فعال مردم در مدیریت بحران

۲. عوامل کلیدی تاب‌آوری در جنگ اوکراین

اعتماد و سرمایه اجتماعی: پیوند قوی میان مردم و نهادها سبب تقویت سرمایه اجتماعی و بسیج ملی شد.

انعطاف نهادی و مشارکت مردمی: ترکیب کارآمدی ساختارهای رسمی با خلاقیت‌های مردمی و فعالیت جامعه مدنی، مهم‌ترین عامل عبور از بحران بود.

هویت فرهنگی و روایت مشترک: بازتعریف هویت و ایجاد روایت جمعی، اتحاد ملی را تقویت و با جنگ روانی مقابله کرد.

نوآوری و راهکارهای خلاق: حرکت از اقدامات موقت به راهکارهای پایدار، مانند فعال‌سازی نیروی داوطلب و ابتکارات مردمی برای رفع نیازهای فوری و شکاف‌های نهادی

۳. پیشنهاد‌های سیاستی برای نهادها (با تأکید بر استان یزد)

۱. تقویت سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی:

شفافیت اطلاعاتی، مشارکت فعال شهروندان، انعکاس دغدغه‌های مردم در سیاست‌گذاری و ایجاد پل ارتباطی مؤثر میان دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی

۲. توانمندسازی نهادهای کلیدی و ساختارهای انعطاف‌پذیر:

بازتعریف صلاحیت‌ها و تمرکززدایی منطقی در مدیریت بحران؛ مثلاً اعطای اختیارات بیش‌تر به تشکلهای محلی و اقتصادی استان

۳. حفظ انسجام و همبستگی فرهنگی-اجتماعی:

استفاده از رسانه‌های بومی و نخبگان محلی برای تولید روایت‌های امیدبخش، تأکید بر تجربیات موفق و پیشگیری از شکاف‌های قومی، زبانی یا منطقه‌ای



۴. ارتقای نقش جامعه مدنی و تشویق نوآوری اجتماعی:

حمایت هدفمند از سمن‌ها و فعالان محلی، فراهم‌سازی بستر نوآوری و حل مسئله مشارکتی، و تبدیل اقدامات داوطلبانه به راهبردهای نهادمند و پایدار

۵. توجه ویژه به سلامت روان و ترمیم آسیب‌های اجتماعی:

طراحی برنامه‌های مشاوره روانی، آموزش تاب‌آوری، امیدآفرینی و حمایت از گروه‌های خاص مانند زنان، نوجوانان، سالمندان و آوارگان احتمالی

۶. تبادل تجربه و همکاری منطقه‌ای:

بهره‌گیری از تجارب کشورهای موفق در تاب‌آوری و توسعه همکاری‌های علمی، اقتصادی و اجتماعی برای افزایش انعطاف‌پذیری استان

پیام کلیدی برای مدیران و سیاست‌گذاران:

تاب‌آوری یک فرایند پویا و چندبُعدی است که نیازمند تعامل مستمر میان دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است. عبور موفق از بحران‌ها مستلزم تغییر نگرش از مدیریت اضطراری کوتاه‌مدت به ایجاد زیرساخت‌های پایدار نهادی، فرهنگی و روانی است. سرمایه‌گذاری بر محورهای امید، اعتماد، مشارکت و نوآوری اجتماعی، کلید اصلی تاب‌آوری و پیشرفت استان یزد در مواجهه با بحران‌های آینده خواهد بود.

۳. منبع:

Olga Kutsenko (2025) Resilience under fire: navigating societal challenges, agency, and innovation in times of war, *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 38:1, 1-10, DOI:

10.1080/13511610.2025.2465177